

III. FORMACJA LITURGICZNA

Ks. Czesław Krakowiak

Ambona zwyczajnym miejscem głoszenia słowa Bożego

Księgi liturgiczne dotyczące celebracji Mszy św., tzn. *Mszał* i *Lekcjonarz* w swoich „Ogólnych wprowadzeniach” zawierają wyraźne i jednoznaczne przepisy dotyczące urządzenia kościoła, w tym także odnoszące się do miejsca, z którego czyta się i głosi słowo Boże. Kościół wymaga, aby oddzielić je od ołtarza jako stołu ofiary i wyeksponować jako stół słowa Bożego. W ten sposób wierni łatwiej będą dostrzegać dwie części Mszy św.: liturgię słowa, której centrum jest ambona jako stół słowa Bożego, i liturgię ofiary, na którą wskazuje ołtarz. Dlatego w każdym kościele powinny być dwa stoły: ambona jako stół słowa Bożego i stół ofiary, czyli ołtarz. Według *Konstytucji o liturgii świętej* „liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, tak ściśle wiążą się ze sobą, że stanowią jeden akt kultu” (KL 56). Jeszcze wyraźniej potwierdza to *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (1986): „We Mszy przygotowany jest stół słowa Bożego i Ciała Chrystusa, z którego wierni otrzymują naukę i pokarm” (nr 8; por. KL 48; 51; KO 21; DK 4)¹.

Obowiązujące przepisy Kościoła zawarte w *Mszale* są następujące:

„Godność słowa Bożego wymaga, by w kościele było ono głoszone z miejsca, na którym w czasie liturgii słowa spontanicznie skupia się uwaga wiernych. Z zasady powinna to być stała ambona, a nie zwykły, przenośny pulpit. Ambona odpowiednio wkomponowana we wnętrze kościoła powinna być tak umieszczona, by czytający i mówiący byli dobrze widziani i słyszani przez wiernych.

Z ambony czyta się lekcje, psalm responsoryjny oraz orędzie wielkanocne; można też stąd wygłaszać homilię i odmawiać modlitwę powszechną, czyli modlitwę wiernych. Nie wypada, aby na ambonie spełniali swe funkcje: komentator, kantor i kierownik chóru” (OWMR nr 272).

Bardziej szczegółowe przepisy dotyczące przebiegu mszalnej liturgii słowa Bożego znajdują się w numerach 89–99 *Wprowadzenia*. Przytoczmy tylko te, które wyraźnie mówią o ambonie. „Lektor udaje się na ambonę i czyta pierwszą lekcję” (nr 89); jeśli jest także druga lekcja przed Ewangelią, „lektor czyta ją na ambonie” (nr 91). Czytający Ewangelię w procesji „udaje się na ambonę” (nr 94), tamże „czyta Ewangelię” (nr 95). Jeśli nie ma lektora, „sam kapłan, stojąc na ambonie, czyta wszystkie lekcje, i jeśli potrzeba, wykonuje także następujące po nich śpiewy” (nr 96). Zwykle śpiewy między czytaniem wykonuje psalterzysta lub kantor. Powinien to czynić także z ambony: „Psalterzysta, czyli kantor wykonujący psalm, spełnia swoją funkcję na ambonie lub innym odpowiednim miejscu” (nr 36). Odnośnie do homilii *Ogólne wprowadzenie* stwierdza,

¹ Zob. Fr. Greniuk, *Lokalizacja liturgii słowa*, RBL 19 (1966) s.172–181; Cz. Krakowiak, *Wnętrze kościoła według wymogów liturgii*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 67 (1993) s. 411–412; Zb. Wit, *Posoborowe normy kształtowania przestrzeni do sprawowania liturgii*, „Anamnesis” 2 (1997/98) nr 13, s. 20–22.

że „głosi się ją od krzesła lub z ambony” (nr 97). Zatem nie przewiduje się głoszenia homilii od ołtarza!

Instrukcja Episkopatu Polski w związku z wydaniem nowego Mszału ołtarzowego (11.03.1987) wymaga, aby w prezbiterium obok ołtarza „wyodrębnić miejsce przewodniczenia oraz miejsce głoszenia słowa Bożego. Miejscem głoszenia słowa Bożego z zasady powinna być stała ambona, a nie zwykły przenośny pulpit. Ambona powinna być tak umieszczona, by czytający i mówiący byli dobrze widziani i słyszani przez wiernych. W tym celu ambona powinna być wyposażona w mikrofon odrębny od ołtarzowego” (nr 8). Z miejsca głoszenia słowa Bożego wykonuje się wszystkie czytania i śpiewy, także wtedy, gdy lektorami, psalterzystami lub kantorami są kobiety (tamże nr 23).

Dokumenty Kościoła mówią o ambonie (*ambo*), dlatego nie powinno się używać zamiennie nazwy „ambona” i „ambonka”, która raczej kojarzy się z prowizorycznym i przenośnym pulpitem, służącym np. dla kantora prowadzącego śpiewy lub komentatora objaśniającego wiernym sprawowane obrzędy. W żadnym wypadku niedopuszczalna jest spotykana w niektórych parafiach praktyka, że czytania poprzedzające Ewangelię oraz psalm responsoryjny wykonują lektorzy i psalterzysta od pulpitu, a kapłan czyta Ewangelię z ambony.

Institutio Generalis Missalis Romani z roku 2000 w numerze 309 stwierdza jednoznacznie, że z ambony wykonuje się „jedynie (*unice proferuntur*) czytania, psalm responsoryjny i orędzie paschalne”, oraz podkreśla, że „godność ambony wymaga, aby wstępował na nią jedynie szafarz słowa (*solus minister verbi ascendat*)”. W tym wypadku szafarzem słowa jest także każdy wierny, który pełni posługę (*ministerium*) lub funkcję (*munus*) lektora². Dla podkreślenia ważnej funkcji ambony wypada (*convenit*), aby została uroczystie pobłogosławiona według obrzędu zawartego w *Księdze błogosławieństw* nn. 900–918 (tamże).

O miejscu sprawowania liturgii słowa Bożego jeszcze dokładniej mówi *Wprowadzenie do Lekcjonarza*, które określa warunki i wymagania, jakie należy zachować dla właściwej celebracji liturgii słowa Bożego.

Miejscem głoszenia w kościele słowa Bożego jest ambona. „We wnętrzu kościoła winno się znajdować miejsce podwyższone, stałe, dogodne i okazałe, odpowiadające godności słowa Bożego. Powinno jasno przypominać wiernym, że we Mszy świętej zostaje przygotowany tak stół słowa Bożego jak i stół Ciała Chrystusowego, winno wreszcie stanowić skuteczną pomoc dla wiernych w uważnym słuchaniu podczas liturgii słowa. Należy więc starannie przemyśleć, w zależności od struktury każdego kościoła, odpowiednie ustawienie ambony oraz jej związek z ołtarzem” (nr 32).

„Ambona winna być odpowiednio przyozdobiona stosownie do swojej struktury na sposób stały lub zależnie od okoliczności, przynajmniej w dniach uroczystych. Ponieważ ambona jest miejscem, z którego usługujący głoszą słowo Boże, z natury swojej winna być zarezerwowana dla czytań, psalmu responsoryjnego i paschalnego orędzia. Homilia zaś i modlitwa wiernych mogą być wygłaszane z ambony z racji ich ścisłego związku z całą liturgią słowa. Jest natomiast rzeczą mniej odpowiednią, aby

² Zob. Cz. Krakowiak, *Posługi i funkcje liturgiczne: teoria i praktyka*, w: *W trosce o Kościół*. Red. A. Jarząbek, Lublin 1999, s. 193–203.

na ambonę wchodzili inni usługujący, na przykład komentator, kantor lub prowadzący śpiew” (nr 33).

„Aby ambona mogła dogodnie służyć do sprawowania obrzędów, winna być obszerna, skoro niekiedy musi się zmieścić na niej kilku usługujących. Należy także zadbać o to, aby lektorzy mieli na ambonie oświetlenie wystarczające do czytania tekstu i by w razie potrzeby mogli skorzystać ze współczesnych środków technicznych zapewniających wiernym dobrą słyszalność” (nr 34).

Wprowadzenie do *Lekcjonarza* zwraca ponadto uwagę na to, że już same księgi służące do głoszenia słowa Bożego podczas liturgii mają „budzić u uczestników pamięć o obecności Boga przemawiającego do swojego ludu. Należy więc zadbać i o to, aby księgi będące w czynności liturgicznej znakami i symbolami nadziemskiej rzeczywistości, były naprawdę godne, ozdobne i piękne” (nr 35). Odnosi się to zwłaszcza do Księgi Ewangelii, która winna być sporządzona z wielką starannością, przyozdobiona i otaczana oznakami czci, w odróżnieniu od innych ksiąg czytań (por. nr 36)³. Dlatego Kościół zaleca, aby „w katedrach i przynajmniej w większych i liczniejszych parafiach i kościołach był pięknie przyozdobiony Ewangeliarz oddzielny od księgi innych czytań” (nr 36).

Obowiązujące przepisy Kościoła odnośnie do miejsca głoszenia słowa Bożego w czasie Mszy św. nie zawsze i nie wszędzie są zachowywane. Wynika to stąd, że niekiedy sami kapłani nie są przekonani o konieczności oddzielenia liturgii słowa od liturgii ofiary przez różne miejsca ich celebracji. Nie przyczyniają się tym samym do tego, że wierni uczestniczący we Mszy św. łatwiej (naocznie!) mogą przyjąć tę ważną naukę Kościoła o celebracji Eucharystii, która koncentruje się wokół stołu słowa Bożego (ambony) i stołu ofiary (ołtarza). Być może tym podyktowane było następujące pytanie skierowane do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów:

„Z jakiego miejsca powinno głosić się słowo Boże w czasie Mszy św. i w jaki sposób ma być ono urządzone”?⁴

Kongregacja odpowiedziała na nie w następujący sposób: „W nawie kościoła powinno być miejsce podwyższone, stałe, stosownie urządzone i odpowiednio godne, które równocześnie odpowiadałoby godności słowa Bożego. Niech ono w czasie Mszy św. wyraźnie przypomina wiernym, że jest dla nich przygotowany stół słowa Bożego i stół Ciała Chrystusa. Niech wreszcie najlepiej pomoże im w skupieniu i słuchaniu słowa Bożego. Dlatego należy starać się, stosownie do architektury danego kościoła, o harmonię i łączność ambony z ołtarzem.

Aby ambona służyła we właściwy sposób celebracjom liturgicznym, powinna być obszerna, aby mogła pomieścić nawet kilka osób pełniących posługę. Ponadto należy zadbać, aby lektorom zapewniono na ambonie wystarczające oświetlenie do czytania tekstów i aby w razie potrzeby można było wykorzystać urządzenia techniczne dla lepszej słyszalności przez wiernych.

Ambona stosownie do swej budowy, na stałe, lub stosownie do okoliczności, przynajmniej w uroczystości niech będzie skromnie przybrana.

³ Zob. Cz. Krakowiak, *O księgach liturgicznych*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 69 (1995) s. 55–57.

⁴ „Notitiae” 34 (1998) 59–60.

Ponieważ ambona jest miejscem, z którego pełniący posługę głoszą słowo Boże, z natury swej winna być zarezerwowana dla czytań, Psalmu responsoryjnego i orędzia wielkanocnego. Homilia i modlitwa wiernych, mogą być głoszone z ambony, z racji najściślejszej łączności tych części z całą liturgią słowa. Mniej zaś przystoi wchodzić na ambonę np. komentatorowi, kantorowi lub dyrygentowi (por. *Wprowadzenie do Lekcjonarza Mszałnego*, wyd. 2, nry 32–34).

W wypadku zaś, kiedy kapłan celebrował w małej grupie wiernych, bez miejsca przewodniczenia (w czasie pielgrzymki lub w domu chorego), trzeba przygotować przynajmniej dla niego krzesło i stołek dla lektora.

Zawsze powinna być zachowana zasada, że miejsce głoszenia słowa Bożego oddzielone jest od ołtarza, ponieważ ukazują „dwa aspekty tej samej tajemnicy: ołtarz ofiary i stół Pana” (por. KKK 1383). Ilekroć jednak wymaga tego konieczność, a fizycznie niemożliwe jest oddzielenie miejsca liturgii słowa od ołtarza, można słowo Boże głosić od niego, kładąc Lekcjonarz na „pulpicie” stojącym na ołtarzu. „Pulpit ten należy umieścić w miejscu widocznym, np. na środku ołtarza⁵”.

Normy zawarte w liturgicznych księgach mszałnych oraz ich dokładne wyjaśnienie przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, dotyczące miejsca proklamacji słowa Bożego w czasie Mszy św. z udziałem wiernych, tj. wykonywania czytań biblijnych i Psalmu responsoryjnego oraz głoszenia homilii, powinny być respektowane przez wszystkich celebrujących Najświętszą Eucharystię.

Z dokumentu II Polskiego Synodu Plenarnego
Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II

90. Homilia jako część liturgii obowiązuje we wszystkich Mszach świętych z udziałem wiernych w niedziele i uroczystości nakazane oraz w Mszach obrzędowych połączonych z udzielaniem chrztu, bierzmowania, zawarciem małżeństwa i pogrzebem. Zaleca się homilie w dni powszednie Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego, a także przy innych okazjach, gdy wierni licznie uczestniczą w Mszy świętej.

Homilia jest własną czynnością wyświęconych sług słowa: biskupa, kapłana i diakona.

Celebrujący Eucharystię powinien dbać o zachowanie równowagi pomiędzy liturgią słowa a liturgią eucharystyczną, zachowując proporcję czasową homilii niedzielnej i w dni powszednie.

⁵ Por. „Notitiae” 14 (1978) 302.